

Etkinlikler

İstanbul aşığı Çelik Gülersoy'u andık

"Benim İstanbul'um, çocukluğumdur. İstanbul bozuldukça ben oraya sığıyorum." (Çelik Gülersoy)

Faruk Pekin: Bu akşam Çelik Gülersoy'dan konuşacağız. Bir anma gibi ama, belki anmadan biraz daha öte. Burada onu değişik yönlerini ele alarak, ama biraz da İstanbul Kitaplığı'na vurgu yaparak anmaya çalışacağız.

Gülersoy her şeyiyle kendisini İstanbul'a vermişti; İstanbul'un her bir köşesine mutlaka bir şekilde eli değmişti. Park, bahçe, binalar var, değişik binalara değişik işlevler katmak var bunların içinde ama İstanbul Kitaplığı mutlaka çok özel bir şeydi. Bir kentin özel bir kitaplığıydı, o yüzden daha fazla onun üzerinde durmaya çalıştı. Ben geriye dönüp bakınca belki de en çok bu tarafını, bu eserini önemsemeye çalışıyorum.

Önce Sayın İber Ortaylı'ya sormak istiyorum: Çelik Bey'i doğuran koşullar neydi sizce?

İber Ortaylı: Kendisiyle 80'li yılların başında tanıştım. Hakkında çok şey biliyordum. Birincisi, yaptıklarını duyuyordum, ikincisi de onun bazı düşmanları olduğunu biliyordum. Bunlardan biri, Türkiye'de kamunun parasıyla veya anonim kaynaklarla birtakım işler yapıp onlara kendi adını vermeyi iş edinen bir zattır. Bu kişinin çalışkanlığını, kültüre eğilişini seviyorum ama anonim kaynakları kullanıp kendi adını öne çıkarmayı kabul etmiyorum. Çelik Bey'i TURİNG'den elemek ve TURİNG'i ele geçirmek için kullandıkları mücadele metotları da maalesef bazen oldukça çirkindi. Bu tür bazı kişiler sahte mesih gibidir, bunu görebilmeniz ve ona göre de dikkat etmeniz gerekir. İkincisi, Ankara'da, iş yaptıklarını zanneden bir maliye bürokrasisi vardır. Bunlar da TURİNG kulübüyle uğraştılar.

Yalnız, rahmetlinin de bir huyu vardı, insan ikna etmekten en uzak tipti. Bana, bir haklı davayı mahkemede batırmanın kim olabileceğini sorsanız, Çelik Bey'in adını veririm. Üslup çok önemli bir şeydir uzlaşmak için. Tabii ki hiçbir toplum, hiçbir insan temelinde demokrat değildir; Yani İngiliz parlamentosundaki milletvekilleri de Türk parlamentosundaki kadar, Kore parlamentosundaki kadar yamyam ve inatçıdır. Ama mühim olan, orada bir üslup ve usul kurulmuş olmasıdır. İşler böylece daha iyi konuşulur, daha iyi karara bağlanır. Çelik Bey'in üslubu, bütün o kendini adanmışlığı dışında muvaffakiyetini zaman zaman engelleyen bir unsurdur.

Bir üçüncü grup daha vardır sürekli eleştiren, beğenmeyen. Bazen bu kişilerin pek haksız olmadıkları durumlar da vardır. Çünkü rahmetli her şeyi kendi seçerdi; her şeyi kendi seçen, her şeyin iyisini seçemez. Ama yine de neticede, bir tahribat söz konusu değildir. İnsaf yoktur bu eleştirilerde.

Çelik Gülersoy olmasa mesela Kariye Camii'nin etrafı berbat olacaktı, biliyorsunuz. Çelik Gülersoy olmasa, Çamlıca diye bir şey de olmayacaktı; oraya çoktan berbat apartmanlar yapılacak üst üste, çünkü para eden bir yer. Etrafında da hiç öyle park, yeşil, ağaç olmayacaktı. Soğukçeşme diye bir şey olmayacaktı; orada birtakım haydutların yönettiği bir otopark olacaktı. Tam Ayasofya'nın dibinde, müthiş bir yer ve sanki de evinizde gibisiniz şehrin merkezinde, ama gürültüden uzak. Orası örneğin otopark olacaktı, o zavallı Caferaga Medresesi ezilip kalacaktı onların altında, hiçbir işe yaramayacaktı.

İnsanlar bunu böyle düşünmüyor ve düşünmek istemiyor. Onun için bu tip adamlara itibar etmemek gerek. Her uzman geçinen uzman değildir, bunu bilin. Bunlardan biri mesela "Bizde tarihi Braudel tarzıyla okutmuyorlar" diyor, halbuki tam tersine, hep Braudel tarzıyla okutuyorlar, siyasi tarih de bilmiyorlar Türkler, çünkü siyasi tarih çok güç bir iştir. Böyle afaki yorumları olan, hiçbir şey bilmeyen, eski harfleri okuyamayan, mimari gözlemleri ve tarihi arşiv belgeleriyle temellendiremeyen, mesela Yerasimos gibi olmayan adamlar konuşuyorlar böyle ve bunlar tabii üçüncü grup düşman. Maalesef uzman geçinen ve çok kötü olan bu üç grup, ben şahit oldum, sağdaki soldaki atakları dışında kulak dedikodularıyla yıpratmaya kalkarlar. Fazla bir şey yazamadılar bu kişiler, çünkü yazmaya cesaret edemediler, ama işini epey engellediler.

Bir diğer konu, Çelik Gülersoy'un kendinden geliyordu. Belirgin bir biçimde kitlenin bir yarısını alıp öbür yarısını dışladı. Bir şeyi kaldırmak istediğiniz zaman, tanıtmak istediğiniz zaman herkesi kucaklamak zorundasınız. Bu maalesef onun nesline has bir özelliktir, istisnai değildir. Gelecek nesillerde bu özelliğin olmamasına dikkat etmeliyiz, çünkü beğenim veya beğenmeyelim, bu insanlarla burada yaşamak zorundayız ve burayı ancak biz adam edebiliriz. Sanıyor musunuz ki ecnebilere verseniz burayı adam ederler? O burayı tanımaz, buranın taşını, toprağını, dilini bilmez. Kaldı ki işte Londra'nın halini görüyorsunuz, ne kadar feci bir yer olduğunu, korkunç binalar yapıldı. Yani hiç kimse böyle birtakım hırsızların, müteahhitlerin önünde duramıyor ve her yerde de maalesef halkın çoğu kötü vaziyette. Belki İskandinav ülkelerinde ve Almanya'da biraz daha farklı, çünkü ellerinde çok az şey var.

Nurettin Sözen, şu ana kadarki belediye tarihimizde estetik için bir binayı yıktıran tek belediye reisidir, bir ikincisi gelmedi. Ama bu iş için şimşekleri üstüne çeken belediye reisi Çelik Bey'le anlaşamıyor mesela. Bunlar anlaşılabilir kombinasyonlar. Çelik Gülersoy'la Nurettin Bey el ele yürümüyorlar; bunu anlamak çok güç. Tabii birtakım nedenler var. Nurettin Bey oteli yıktırıyor, ama öbür taraftan da su kaynaklarının etrafında gecekondulaşmaya göz yumarak, ağaçların düşmanlığını yapıyor. Tabii o zaman da Çelik Bey haklı olarak da kendini kaybediyor, bunun başka çaresi yok. Demek ki Türkiye'de bir yerde bir görgü noksanlığı, bilgi noksanlığı, uzun boylu düşünememe noksanlığı dolayısıyla aynı cephede olması gereken insanlar birbirleriyle ters düşüyorlar.

Çelik Gülersoy portresini tamamlayacak bir başka unsur: Çelik Bey için Türk medeniyeti 18. ve 19. yüzyıllardır, onun ötesinden haz etmez. Mesela Beyoğlu'nu küçümsediğiniz zaman müthiş kızar. Bana göre Beyoğlu, yani Grand Rue de Pera, bir Avrupa taşrası taklidir ve Avrupalılar da beğenmezler. Tabii bizim için önemli, her şeye rağmen dışarıya açılan penceremiz her şeye rağmen, iyi ve kötü taraflarıyla.

Ben Ankara'da oturuyorum ama İstanbul'da çocukluğumun geçtiği yerler var ve o çocukluğumun geçtiği yer Suriçi. Maalesef, Suriçini içini bilmeyen İstanbullular vardır. Burası Kovacılar Caddesi'dir burası, Süleymaniye ve Vezneciler arasında bir zamanlar imparatorluk bürokrasisin ve ulemasının en seçkinlerinin yaşadığı, konakların bulunduğu, hatta benim çocukluğumda oturduğumda da İstanbul Türkçe'sinin en güzelinin konuşulduğu bölgedir. Ben kendi hatıratımdan biliyorum, nedir onlar mesela: Çamaşırı "yıka"yor, duvarı "yıka"yor; "gelcek" Perşembe, "gelecek" değil. Bunun gibi şeyler ve tabii "filbaki" gibi Arapça, Farsça bağlaçlar ve zamirler vardır ki bunları hemen hemen okul görmemiş kadınlar bile kullanır. Suriçi İstanbul buydu, sadece Beyoğlu demek değildi. Maalesef bizim toplumumuzun hafızası her zaman bunun yarısını kavrar; yani bir zümresi buna âşık olur, bir zümre de sırf öbürüne. İkisini bir araya getirmek çok zordur, ama bunu şurada çok açık bir şekilde söylemek gerekir, bu ülkeyi, yani bu şehri sevmek için muhtelif yönlerden bakmak gerekiyor.

Bu toplumun insanı bir yerlere açılınca, bir yerleri görünce bakıyor ki bu şehir aslında bütün dünya. Çelik Bey'de de o bütün dünyasının, Avrupa'sının bir aksi sedası vardı, onu seviyordu. Öbür tarafı da seviyordu ve burası için uğraşıyordu. Bu çok önemli. Sabahın köründe kalkar, devamlı oradan oraya koşar, devamlı her şeyi tenkit eder, devamlı her şeye bakar ve sizinle buluştuğu zaman da arabasına alır. Oturup çay kahve içip konuşmazsınız; mutlaka bir yerlere gider, siz de onunla yarım İstanbul turu yaparak konuşursunuz. Şimdi böyle bir insan görünmüyor, kendisini tenkit edenler arasında da görünmüyor.

Daha başka böyle insanlar ve tabii onların arasında da kendi inadıyla, kendi doğrularıyla eğrileriyle çırpınanlar var ve bu insanları Çelik Bey'le yan yana getirdiğiniz zaman, bir birbirleriyle anlaşamadıklarını görüyorsunuz. Demek ki ortak değerler, normlar teşekkül etmiyor; yani birisinde bilim çok ağır basıyor, öbürü daha Türk kalıyor, biri de var ki hepsinden uzak. Şunu unutmayın ki, çoğunuz farkında değilsiniz, Çarşamba'da o acayip kılıklarla gezen birtakım fanatikler var, onlar da çevreyi korumak istiyorlar. Evlerinin etrafını ahşapla çeviriyorlar kendilerine; fakat tabii o yöntemle hiçbir şeyin korunamayacağı, hiçbir şeyin düzgün doğrultuda değiştirilemeyeceği çok açık, ama böyle insanlar var, bunları bir araya getirmek lazım.

Şimdi biraz da kitaplarından söz etmek istiyorum. Çelik Gülersoy, kitaplarını ihtiyaca binaen yazıyordu. O kitaplar hiçbir zaman tabii ki çok ilmi bir kaynak olmayacak. Raflarda kalan birtakım kitapları kimseye okutamazsınız; yani bol resimli, mizahlı bir kitap çıkaracaksınız. Hıdivler üzerine on cilt okumaz insanlar, bir cilt de okumaz. Ama mesela siz hıdivleri o kitapla seveceksiniz, temel sorular onunla kafanıza gelecek ve araştırmaya çıkacaksınız. Bu kitaplar tenkit edildiğinde, ben de bir nevi savunmaya geçiyorum bu yüzden; bütün kitapları böyleydi.

Bizim karşımızda medeniyet değiştirmeye kendini adanmış, âşık olmuş ve belki bunun yollarını da herkes gibi pek bilemeyen biri var, ama bu birinin herkesten bir farkı var: 24 saatini buna göre planlamış biri. Mühim olan 24 saatini buna göre planlamak, hayatını buna göre planlamaktır, işini gücünü ona göre ayarlamaktır. Onun için ben çok az görüşebilmekle birlikte kendisini severdim ve tabii birtakım kimselere karşı da savunurdum her zaman. Ve tabii ki rahmetle, saygıyla anıyorum.

Çok teşekkürler.

Faruk Pekin: Çelik Bey daha sağlığında bir vakıf kurdu: Çelik Gülersoy Vakfı. Bu vakfın üç kişilik bir mütevelli heyeti var. Bu üç kişiden biri, Deniz Yalav, kitaplıktan sorumlu kişi konumunda. Ben geriye baktığımızda bu kitaplığı son derece önemsiyorum, Çelik Gülersoy'dan geriye kalan en önemli şey olabilir belki ve ciddi sorunları var. Belki Deniz Yalav bunlara biraz ışık tutabilir. Kendisi son dönemini orada Çelik Gülersoy'la beraber geçirdi.

Deniz Yalav: Benim buradaki seçkin şahsiyetler arasındaki hikmet-i vücudum kütüphanedir. 1988 yılında Çelik Gülersoy bütün koleksiyonunu Çelik Gülersoy Vakfı'na bağlı İstanbul Kitaplığı'na vermiş, İstanbul Kitaplığı da tasnif ve katalog çalışmasından sonra açılmıştır. Çelik Gülersoy'u, yine kimseye bırakmadan kendisinin yapmayı tercih ettiği, biraz öznel bir tasnifle gerçekleştirdiği kitaplığın katalog çalışmasını ben gerçekleştirdim. Söz konusu olan, sistematik bir ayrıntılı konu kataloğudur. Kuşkusuz eksiklerimiz vardı. Onlar da orada çalışan, çok yetenekli bir arkadaşın hafızası, kütüphaneye hâkimiyeti sayesinde, yeni gelenlerin de kataloglanmasındaki geç kalınmışlığı da bertaraf ederek çalışması sayesinde bugüne kadar gelmiştir. Kataloglama çalışmalarının zayıflığına hoca yıllarca değinmiştir, her yerde, Beyazıt'tan tutun başka kütüphanelere kadar.

Çelik Gülersoy'un ve bu vakfın gözbebeği İstanbul Kitaplığı'dır. Şu anda kütüphanede çeşitli dillerde İstanbul'a dair yazılmış on bini aşkın kitap vardır. Kısmen ya da tamamen İstanbul hakkında yazılmış eserlerdir bunlar. Bir tek yazma eser vardır bir fihristtir o da, gerisi 1630'lu yıllardan başlamak üzere kimi bölümü de seçkin, nadide, ender kitap diyebileceğimiz önemli kitaplardan oluşan bir kitaplıktır. Kapısını halkın her kesimine 1990 yılının ocak ayında açmıştır. Kimi zaman iki- kimi zaman üç gün olmak üzere yılda ortalama 130 gün açık kalmıştır. Çelik Bey karşıtlarınca, bir dördüncü grup diyebileceğim çekemeyenler -ya da hocanın söylediği üçüncü grubun içine de dahil edebiliriz- tarafından çok eleştirilmiştir bu iki-üç gün meselesi. Çelik Gülersoy'un yanında, ondan feyz alarak yetişmiş ve kitaplıkta hizmet etmiş bir insan olarak acımız büyükken, bir de

öfkemiz çok büyüdü; çünkü çok çeşitli çirkin söylentiler yayıldı ortaya. Onlara da kısaca değinmek isterim, ama onların cevabı da bir kitapçıkla verilecektir; kitaplıktan bu güne dek yararlanmış insanların izlenimleriyle ve onların ortaya koyduğu lisans, doktora, yüksek lisans tezlerinin de teşekkür içeren bölümlerinin fotokopileriyle.

Benim hesabıma göre yılda ortalama 130 gün açık olan kütüphanemizi 13 yıl zarfında hemen hemen 11.400 kişi ziyaret etmiş, bu yılı saymıyorum. Ortalama bir günde gelen okuyucu sayısı 6 kişidir, indirilmiş kitap sayısı 40 adettir günde. Benim konuştuğum birtakım kütüphanecilik profesörleri bunun pek de küçümsenecek bir rakam olmadığı kanısındadırlar. Yabana atılmayacak bir rakamdır ve bugüne dek bizim kütüphanemizden yararlanmış olanlar arasında hiçbir ayırım gözetilmemiştir. Bunu küçümseyenler, başından beri, Çelik Gülersoy'un bu kütüphaneyi egosunu tatmin için, servetini teşhir için açtığını söylemişlerdir. Maalesef bu söylentiler var, keşke herkes egosunu böyle tatmin etse dünyaya bir armağan bırakarak, huzur içinde, küskün de olsa çekip gitse.

Burası bir ihtisas kütüphanesidir, kitaplar İstanbul'la ilişkilidir, ama İstanbul tabii -hocanın her yazısında belirttiği gibi- çok ilginçtir, her katmanı renk renktir. Dünya tarihi İstanbul tarihi bilmeden yazılmaz. Zaten Çelik Gülersoy'un İstanbul Kitaplığı'nı kurmaktaki amacı da buydu. "İsterim ki" derdi, "bu kütüphane de bu bilinci kazanacak kuşakların yetişmesinde bir nebze yararlı olsun". Çünkü biliyordu ki "ben İstanbulluyum" demekle İstanbullu olunmaz. İstanbullu olmak ancak, kendini İstanbul'un tarihsel kimliğinin bir parçası hissetmekle olur. İnsanın kendini böyle bir dünya metropolünün, iki imparatorluğun başkentinin, payitahtının, tarihsel kimliğinin bir parçası hissetmesi ağır bir mesuliyet içerir. Çelik Bey de bunun yapılmasını istiyordu, bunu istiyordu. Bir ölçüde başardı.

Kütüphane işlevini yerine getirmiş midir? Okumaktan, hatta yazmaktan da pek hoşlanmayan toplumsal bir yapımız var. Bunun tabii kuşkusuz irdelenmesi gereken toplumsal sebepleri kuşkusuz vardır, ama şu bir gerçek ki sözlü kültürden yazılı kültüre biraz geç geçmiş insanlarız. Onun da bir parça etkisi vardır. Şifahi kültüre çok daha yakınızdır, yalnız kalıp, -yalnız kalmaktan da bahseder hoca, "kitap okuyan adam yalnız kalmayı sevendir" der- kitap okumak yerine birini dinlemeyi tercih ederiz, bir cemaat duygusu hâlâ var.

Çok ilginçtir İstanbul Kitaplığı. İstanbul Kitaplığı'nı oluşturan kitaplar, daha içinde yer alacakları yapıya kavuşmadan o yapının yer aldığı sokağı kurtarabilmişlerdir; yani şehrin belleği işlevini tam anlamıyla yerine getirebilmişlerdir. Birtakım zevatin Soğukçeşme Sokağı'na karşı çıkışlarında söyledikleri, sarayın önündeki gecekonduların turistik amaçlarla ihya edileceği, buna müsaade edilmemesi gerektiği idi. Hiçbir tarih bilgisinden nasibini almamış bu insanlar, burasının olsa olsa 1856'dan sonra -onunla da Dolmabahçe'nin kuruluş, açılış tarihini kastederler- hanedanın oraya tamamen yerleşmesinden sonra o boşlukta yapılan gecekondular olduğunu iddia ediyorlardı. Ama Çelik Bey'in elinde iki albüm vardı bunun aksini savunurken. Abdülmecit'in bir sürü denemeden sonra emin olup davet edip Ayasofya'yı tamir ettirdiği Fossati vardır. 1841'de Ayasofya'nın restorasyonunu üstlenmiş, üstlendiği sırada da minarelerden birtakım resimler, desenler çizip gravürlerini yaptırmıştır. Yine Abdülmecit'in finanse etmesiyle, mali desteğiyle 1852'de basılan o albümde, Soğukçeşme Sokağı görülmektedir. Surlara biraz aralıklı, kimi bitişik o güzel iki-üç katlı evler bütün o eski Osmanlı sivil mimarisi örneği teşkil edecek şekilde sıralanmışlardır. Ondan daha da eskisi vardır: 1836 tarihli Louis. 1835-36 yıllarını İstanbul'da geçiren bu İngiliz, resim yapmış, onları gravüre dönüştürmüştür -yanılmıyorsam ya taş baskı ya ahşap baskıdır-; yine aynı sokak söz konusudur, evler görülmektedir.

İkinci bir cehaletleri şudur, hanedanın 1856'dan sonra Topkapı Sarayı'nı terk ettiğini zannederler. Oysa II. Mahmut tahta geçtikten hemen sonra Beşiktaş sahil saraylarında ikamet etmeye başlamış, haremینی kurmuştur; yani hanedan orayı 19. yüzyılın başından itibaren oturmak için seçmiştir. Beşiktaş sahil sarayları vardır, bu kişiler Çelik Bey'in *Dolmabahçe* kitabına bir göz atmayı akıl etmedikleri için, Dolmabahçe'nin yerinde bulunan o Beşiktaş sahil sarayları dizisini hayatlarında görmemişlerdir. Sizi temin ederim ki, o Beşiktaş sahil saraylarını, özellikle Çinili Sarayı çok sayıda sanat tarihi mezunu arkadaş bile bizim kütüphanemizde görmüştür.

Kütüphanenin tanınmamasıyla da eleştiriyoruz. Bu kadar reklamı yapılan bir kütüphane herhalde olmamıştır; ayrıca kütüphane pazarlanmaz ki... Geçenlerde bir rehber arkadaşına rastladım, Balat'la Fener hakkında kitap yazıyormuş davet ettim, "Buyurun" dedim, "belki kaynak bir şeyler eksiktir". "Nereye" dedi? "İstanbul Kitaplığı'na." "Orası neresi?" diye sordu. Rehber Sultanahmet'ten geçiyor ve kütüphaneyi bilmiyor. Bu sosyolojik bir olgudur ve çok gerçektir: Okumayan bir toplumuz, okumaktan hoşlanmıyoruz.

Faruk Pekin: Şu an kitaplığın sorunları nelerdir?

Deniz Yalav: Kitaplığın korunması konusu çok önemli. Biz vakıf olarak, elektrik tesisatını, kalorifer tesisatını gözden geçirdik, ama mesela meslek odaları başta bulunup, kendileri inceleyip bir rapor da hazırlayabilirler. Bunu da söylemek herhalde bize düşmez, çünkü bir müessese olarak vakıf başışa açıktır, ama başış çağrısı da pek hoş değil. Katalog geliştirilmektedir. Bize kuşkusuz birkaç monitör gereklidir. Vakıf olarak ya da TÜRING'deki, vakıfla gerçekten samimiyetle ilgilenen arkadaşlar arasındaki fikir birliği şu: Bize yapılacak en büyük yardımlardan biri, Çelik Gülersoy'un depolarımızdaki kitap stokunun eritilmesi. Vakıf yayınları, TÜRING'den çıkanlar hariç, sadece İstanbul Kitapları yayınları arasında çıkanların TL olarak değeri bir buçuk trilyona yakın. Bu kitaplar kimi firmalarca satın alınabilir, kütüphanelere gönderilebilir, okullara başışlanabilir, İstanbul ile ilgili günlerde alınır, dağıtılır hediye olarak. Bu bir bilgi verme hizmetidir; kitaplar dolaşıma girer, okunur, elden geçirilir, eksikleri varsa giderilir

Faruk Pekin: İstanbul Kitaplığı bir kentin belleği, hepimize öneririm. Tabii ki yangın ciddi bir sorun böyle güzel ahşap bir yapı için. Aşağıdan yukarıya bir önlem gerekiyor. Bu bir özel kitaplık, dolayısıyla özel ilgi gerektiren bir kitaplık, aynı zamanda, Çelik Bey'in adını belki en çok yaşatacak olan da bu kitaplık.

Çelik Gülersoy, unutulması biraz güç bir insan. Ben mimarım demedi, ben tarihçiyim iddiası da olmadı, ama ilginçtir, hukuk mezunudur ve ilk yazdığı yazılar turizm üzerinedir. İlber Hoca'nın dediği gibi, yüreği 24 saat bu kent için çarpıyordu. Bu çok önemli: Yüreği pırpır eden bir insan, 24 saat bu kent için bu yürek çarpıyor.

Çelik Bey bu İstanbul yapısı içerisinde kendisini her durumda sürdürecektir; unutmak bir hayli zor, çünkü o meydana, meydanlarda, dolayısıyla yalnızca kitaplarla değil ortada olan eserlerle beraber gündemde olacak.

Sarıyer'de ya da Çengelköy'de bir çeşme size ondan birtakım anılar taşıyacak. Safranbolu Asmazlar Konağı ondan bazı izler taşıyacak.

Son anına kadar çalıştı ve bilhassa şu an başbakan olan kişinin belediye başkanırken ona olan saldırısını hiçbir zaman unutmadı. Ama önemli olan, almadan verdiği kente bu boyutlarda sahip çıkabilmesiydi.

Çelik Gülersoy hakkında konuştuk; hem de eksikliğiyle fazlasıyla konuşmaya çalıştık, çünkü gerçek dost böyle yapar açıkçası. Onun kişiliğinde belki bir dönemin ya da bir dönem içerisinde onun kişiliği etrafında diğer olayları bir gözden geçirmeye çalıştık. Hem İlber Ortaylı'ya hem Deniz Yalav'a teşekkür ediyorum.